

Türkiye’de Afganistan’la İlgili Yapılmış Eğitim Tezleri Üzerine Bir Çalışma

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Hafız BEK

Doç. Dr. Uşak Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, PDR Ana Bilim Dalı, hafiz.bek@usak.edu.tr, Orcid: 0000-0001-5310-3562

Gönderilme Tarihi: 03.04.2023 Kabul Tarihi: 14.08.2023 DOI: 10.37669/milliegitim.1276403

Atf: “Bek, H. (2024). Türkiye’de Afganistan’la ilgili yapılmış eğitim tezleri üzerine bir çalışma. *Millî Eğitim*, 53(244), 1967-1982. DOI: 10.37669/milliegitim.1276403”

Öz

Bu çalışmada Türkiye’de eğitim alanında yapılmış Afganistan ile ilgili lisansüstü tezleri incelemek hedeflenmiştir. Türkiye Yükseköğretim Kurulunun onayı ile yayınlanan tezlerden Afganistan ile alakalı ve eğitim alanında yapılmış tezler çalışma kapsamına alınmıştır. Çalışmanın amacı doğrultusunda mevcut durumu incelemek ve ortaya koymak için doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Çalışma kapsamında incelenen tezlerde yazarların demografik özellikleri, tez yazımında kullanılan dil, tezlerin mezuniyet derecesi, basım yılı, danışman ve üniversite bilgileri gibi değişkenler detaylı olarak ele alınmıştır. Tezler, çalışmanın amacına yönelik olarak araştırma kapsamı ve yöntemi bağlamında değerlendirilmiştir. Araştırma bulgularına göre Türkiye’de Afganistan ile ilgili eğitim alanında yapılmış tezlerin yazarlarının %25’i kadın, %75’i erkektir. Tezlerin yazımında kullanılan dil bağlamında, 41’inin Türkçe, 6’sının İngilizce olduğu belirlenmiştir. Tezlerin mezuniyet dereceleri dağılımı ise %85.1 yüksek lisans, %14.9 doktora şeklindedir. Tezlerin basım yılı incelendiğinde 2005 ile 2022 yılları arasında bir yoğunluk olduğu söylenebilmektedir. İncelenen tezlerde danışman olarak profesör ünvanına sahip öğretim üyelerinin daha fazla yer aldığı ve tez yazarlarının daha çok İstanbul Üniversitesi mezunu olduğu belirlenmiştir. Çalışma kapsamında lisansüstü tezlerin başlıklarının analizinde 11 farklı alt başlık tespit edilmiştir. Buna ek olarak incelenen tezlerin yönteminde nitel çalışmaların daha çok tercih edildiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Afganistan, eğitim ve lisansüstü tez

A Research On Postgraduate Theses In Türkiye Related To Afghanistan And In The Domain Of Education

Abstract

In this research, it is aimed to examine the postgraduate theses related to Afghanistan and in the domain of education in Turkey. Among the theses published with the approval of the Turkish Higher Education Institution, the theses related to Afghanistan and made in the field of education are included in the study. In line with the purpose of the study, document analysis method is used to examine and reveal the current situation. Postgraduate theses written in the field of education in Turkey and related to Afghanistan are examined. Research variables such as the demographic characteristics of the authors, the language used in writing the thesis, the graduation degree of the theses, the year of publication, the advisor and university information are discussed and examined in detail within the scope of the study. Theses are evaluated in the context of research scope and method for the purpose of the study. According to the research findings, 25% of the authors of the theses about Afghanistan in the field of education in Turkey are women and 75% are men. In the context of the language used in the writing of the theses, it is determined that 41 of them are Turkish and 6 of them are English. The distribution of graduation degrees of theses is 85.1% master's degree, 14.9% doctorate. When the publication year of the theses is examined, it can be said that there is a density between 2005 and 2022. It has been determined that faculty members with the title of professor are more involved in the theses and thesis' writers are mostly graduates of Istanbul University. Within the context of the research, 11 different sub-titles is determined in the analysis of the headings of the postgraduate theses. Furthermore, it is seen that qualitative studies are more preferred in the method of the theses examined.

Keywords: *Türkiye, Afghanistan, aducation and postgraduate theses*

Giriş

Eski bir Türk yurdu olan Afganistan dünyaca tanınan Pakistan asıllı şair Muhammed İkbâl’in ifadesiyle “Asya’nın kalbi” olarak tanımlanmıştır. Bu ülke toprakları, eski çağlardan itibaren önemli ticaret, aynı zamanda istila güzergâhları üzerinde kurulmuş olmasıyla pek çok kavmin birbirine karışıp birbirinin içinde eridiği bir alan hâline gelmiştir (Yılmaz 2005). Geçen yüzyıllarda olduğu gibi Avrasya bölgesindeki yeni gelişmelerin, Afganistan’ı yeniden önemli bir hâle getirdiği, dolayısıyla bölgesel ve küresel güçlerin mücadele sahasına dönüştüğü görülmektedir (Mohammadi, 2014).

Afganistan’ın tarihî sürecine bakıldığında hep savaşlar ve istikrarsızlık dolu olduğu görülmektedir. Afganistan’ın coğrafi olarak tampon bir ülke görünümde olmasının onu dezavantajlı duruma getirdiği söylenebilir. Tarihte Afganistan İngilizlerle verdiği mücadelesi sonucu 1919’da bağımsızlığını kazanmış olsa da bu zafer ülkeye uzun süreli bir istikrar getirmemiştir (Rauf, 2016).

Afganistan Ortadoğu Petrol Bölgesi ile Hint Okyanusu'nun denetimi açısından stratejik bir konumda olması dolayısıyla Sovyetler Birliği'nin sıcak denizlere inme politikası ile 1979-1989 yılları arası bu ülkeyi işgal altında tutmuştur (Öztürk, 2015). Bu işgalden sonra ülkede istikrar söz konusu olmamıştır. Çünkü ülkede birtakım güçler silahlı olarak iktidarı elde etmek için kendi aralarında savaşmışlar ve bu nedenle ülkede daha önce benzeri görülmemiş bir şekilde kanlı sahneler şahit olunmuştur (Rauf, 2016). Bu tarihten sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) değişen dünya konjonktüründe 11 Eylül saldırılarından sonra terörizme karşı savaş iddiası ile meşru müdafaa hakkına dayanarak Afganistan müdahalesini gerçekleştirmesinin, bundan sonraki süreçte terörist örgütlere ve terörizme destek verdiğini iddia ettiği her devlet egemenliğine müdahale yolunu açmıştır (Öztürk, 2015). Amerika Birleşik Devletleri Batılı müttefik devletlerle beraber Afganistan'da bir düzen getirmek istese de başarılı olamamıştır. Nitekim 2021 yılında NATO güçleri başarısız bir şekilde Afganistan'ı terk etmek zorunda kalmıştır.

Afganistan'da istikrarsızlığın bir diğer göstergesi olarak bu ülkede birlikte yaşayan etnik gruplar arasında yaşanan ilişkiler ele alınabilir. Afganistan'da yaşayan halkın tamamını kendini "Afgan" olarak görmeyişi sonucunda ülke içinde yıllar boyunca ulusal birlik sağlanamadığı görülmektedir. Etnik gruplar arasındaki etno-dilsel, dinsel ve sosyal yapıyla ilgili mücadeleler günümüze kadar devam etmiş ve yakın gelecekte bu soruna yönelik kalıcı bir çözüm olarak entegrasyonun sağlanması hâlâ belirsizliğini koruyarak soru işareti olarak karşımıza çıkmaktadır (Shafaq, 2016). Bu durumun ülke içindeki istikrarı olumsuz etkilemeye devam ettiğinin göstergesi olduğu söylenebilir.

Afganistan'da Eğitim Sistemi

Dünya coğrafyasından Afganistan adıyla anılan ülkenin toprakları kuzey ve merkezî kesimleri tarihte Horasan'ın bir parçası olarak anılmakta olup bu topraklar Türk-İslam kültürünün baskın olduğu bir bölgeydi. 18. yüzyılın ortalarından itibaren güneyden kuzeye genişleyen Peştun kökenli Ahmet Şah Abdali idaresine girmeye başlamıştır. Afganistan tarihte ve günümüzde de büyük güçlerin güç gösterisi yaptığı veya vekâlet savaşlarının yürütüldüğü bir ülke konumunda olmaktan bir türlü kurtulamamıştır. Özellikle 20. yüzyılın

ikinci yarısından itibaren başlayan kargaşa, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) istilası ve istilaya karşı yürütülen savaşlar, 21. yüzyılda ABD müdahalesi ile bitmek bilmeyen iç ve dış savaşlar Afganistan’ın sosyokültürel, sosyoekonomik ve sosyopsikolojik yapısını tahrip etmiştir. Bu süreçte en büyük zarar gören kurumlardan biri de eğitim sistemi olmuştur (Dostum, 2021).

Afganistan’da 20. yüzyılda ülkeyi yöneten hanedanların farklı şekillerde ülkenin kalkınması için eğitim alanında değişimler yapma denemesinde olduğu görülmektedir. Modern eğitim kurumlarının gelişmesi, 1921 yılında Eğitim Bakanlığının kurulması ve dışarıdan alınan yardımlar ile başlamıştır. Dış yardımlar öncelikle Amanullah Han’ın girişimi ile 1920’lerden itibaren Türkiye’den getirilmeye başlanmıştır (Akbaba, 2019). Afganistan eğitim sistemi yaklaşık bir asra yakındır süren savaşlardan, düzensiz hayattan ve yakın dönemler içerisinde ülkede başa gelen değişik yönetim ve hükümetlerin eğitim politikası çerçevesinde kapsamlı bir eğitim stratejisi düzenleyip uygulayamadıkları görülmektedir. İktidara gelen yönetimler ya geçici bazı girişimlerle yetinmişler veya Taliban yönetimi gibi ülkede eğitimi göz ardı ettikleri görülmüştür (Yahya, 2017). Afganistan’da okul müdürlerini ve öğretmenleri kapsayan bir araştırma sonucuna göre okullarda ders kitabı (görsel ve işitsel materyallerin) eksikliği, sınıfların standartlara uymadığı ve öğrenci sayısının kalabalık olduğu, okullarda kantin, kültürel ve sportif etkinlikleri gerçekleştirmek için mekânlar bulunmadığı, okul olarak tasarlanmamış binalar olmadığı tespit edilmiştir (Asıfı, 2019; Dostum, 2021).

Yahya (2017) yaptığı bir araştırma sonucunda Afganistan’da eğitim alanındaki sorunlar olarak okul binalarının yetersiz olması, ders kitapları ve diğer eğitim araç ve gereçlerinin olmaması, öğretmen maaşlarının yetersiz olması ya da ödenmemesi, eğitim kurumları donanımının kötü olması, ailelerin kırtasiye giderlerini karşılayamaması gibi ekonomik etmenlerin Afganistan eğitim sisteminin niteliğini düşürdüğünü ortaya koymuştur. Toplumların kabileci yapısı ve modern eğitime karşı zihniyetleri, dinî inançlar ve hükümlerden farklı ve yanlış yorumlar, eğitim dili sorunları, ders kitaplarındaki eksiklikler ve yanlışlıklar ve öğretmen açığı gibi sosyal etmenlerin Afganistan eğitim sisteminin niteliği üzerinde olumsuz etki gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmalar, eğitim sistemindeki olumsuzlukları açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Afganistan’da yıllardır süren savaşlar, iç çatışmalar, fakirlik ve afetler Afgan eğitim sektörünü yıkıma uğratmıştır. 2001 yılı sonrasında NATO güçlerinin Afganistan’a girmesiyle yirmi yıla yakın gösterilen çabalardan önemli kazanımlar elde edilmesine rağmen kalıcı ve sürdürülebilir çözümlerin bulunamadığı görülmüştür. Son tahlilde ülke eğitim alanında uluslararası destekleyici oluşumların yardımıyla ayakta durmaya çalışmaktadır (Menteş, 2020). Özellikle son 2 yılda ülkeye Taliban yönetiminin gelmesiyle eğitim sisteminin çöktüğü söylenebilir.

Afganistan ve Türkiye ilişkisi

Tarih boyunca Afganistan’ın coğrafi konumu itibariyle imparatorlukların ve büyük devletlerin sürekli bir güç mücadelesine ve hükümler kurma arzularına sahne olduğu görülmektedir. Türklerin ise tarihte olduğu gibi hiçbir ülkeyi sömürmediği tam aksine gittiği toprak ve o topraklarda yaşayan insanlara medeniyet, huzur ve barış götürdüğü bilinmektedir. Afganistan’ın Türkler için ata yurdu olması ve bu topraklar üzerinde kurulan medeniyetler üzerinde derin izler bırakması sebebiyle dostluğa ve kardeşliğe dayalı olan ilişki yadsınamayacak tarihsel bir gerçektir (Göktaş, 2013).

1 Mart 1921 yılında Türkiye ile Afganistan arasında Moskova’da bir dostluk anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmanın içeriğine göre iki ülke birbirlerinin bağımsızlıklarını resmî olarak tanımıştır (Hülagü, 1999). Bu anlaşmanın en önemli özelliği Türkiye Cumhuriyeti’nin resmî olarak Afganistan devletini tanımış olması ve iki devlet arasındaki dostluğu başlatmış olmasıdır. Amanullah Han buna karşılık olarak Türkiye’nin yeni ve parlak döneminin kendileri için gurur ve ilham kaynağı olduğunu söyleyerek iyi dileklerde bulunmuştur. Genç Türkiye Cumhuriyeti’ni ülkesinin kalkınması ve gelişmesi için bir model belleyen Kral Amanullah Afganistan’a götürmek maksadıyla Türkiye’den dış ve göz doktoru talebinde bulunmuştur. Onun bu isteği Türkiye devleti tarafından onaylanmıştır. 1921 yılında imzalanan 10 maddelik Afgan-Türk Dostluk Anlaşması kapsamında ilk defa Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) doğu ülkelerinden Afganistan’a siyasi, ticari ve eğitim alanlarında yardım etmeye söz vermiştir. Anlaşma sonrası Türkiye’den subay, öğretmen, doktor ve birçok alanda uzman kişiler Afganistan’a gönderilmiştir (Akbaba, 2019).

10 Ocak 1922 tarihinde Ankara’daki Afgan Büyükelçilik binasına bayrak çekilme programı düzenlenmiş. Bu programda Afgan kuruluna başkanlık eden Sultan Ahmet Han, “iki ülke arasındaki dinî bağların şimdi de resmî ilişkilerle güçlendiğini ve bu anlaşmanın İslam dünyasının kurtuluşu için büyük umutlar yarattığını” ifade etmiştir. Bu konuşmaya karşılık olarak Gazi Mustafa Kemal Atatürk Afganistan devleti ile başlayan bu ilişkiye atıfta bulunarak “Her İslam yönetimini Afganistan gibi özgür ve bağımsız görmekten gurur duyacağız” demiştir (Hülagü, 1999). Doğuda baskı altında yaşayan ülkeler bu ittifaktan sevinç duymuşlar. Yakın tarihe bakıldığında da Türk ve Afgan milletlerinin bağımsızlık mücadelesi açısından aynı kaderi paylaştıkları ve dolayısıyla birbirine yakınlaşan iki millet olduğu söylenebilir. Afganistan tarih boyunca Türkiye Cumhuriyeti için dost ve müttefik bir ülke olmuş özellikle iki ülkenin birbirilerine ihtiyaç duyduklarında uluslararası düzeyde hep birlikte hareket ettikleri görülmüştür. Afganistan Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ni tanıyan ilk ülkedir. Bu iki ülke arasından karşılıklı anlaşmalar yapıldığı ve bu anlaşma gereği ülkeler arası teknik ekipler gidip geldiği tarihî belgelerde görülmektedir. Bu dönemde Afganistan yönetiminin başında Mustafa Kemal Atatürk liderliğinden etkilenen Kral Emanullah Han vardı. Emanullah Han, Türkiye’ye 20 Mayıs 1928’de ilk gelen yabancı devlet adamlarından biridir. Mustafa Kemal Atatürk konuşunu samimi ve sıcak karşılamıştır. Bu aşamada hem Türkiye Cumhuriyeti’nin kazanımları tanıtılmış hem de Türk-Afgan ilişkilerinde yeni bir sürece girilmiştir (Akbaş, 2008; Özer, 2013).

Genel anlamda bakıldığında iki ülke olarak Türkiye ile Afganistan arasındaki din birliği, nispeten ırk birliği ve iki ülke arasındaki ortak bölgesel menfaatlerin her iki ülke açısından önem arz ettiği söylenebilir (Mohammadi, 2014). Afganistan ülke olarak gerek kurtuluş mücadelemizdeki önemli bir yeri olması ve gerekse Türkiye Büyük Millet Meclisini ilk tanıyan ülkelerden birisi olması nedeniyle özellikle Cumhuriyetimizin 100. yılında ayrı bir yere sahip olduğu söylenebilir. Afganistan’ın kuruluşundan beri Türkiye Cumhuriyeti için önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir. Ancak Afganistan ile ilgili bilinen bilgilerin ne düzeyde olduğu ortaya koymak için bu ülke ile ilgili yapılmış araştırmaların ipucu vereceği düşünülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada şu başlıklara cevap aranacaktır: tezlerin tez derecesine, yazar cinsiyetine, ele alınan konu başlıkları, tezlerin yöntemi, tezin yazıldığı dil,

yazarların uyruğu, yazıldığı yıllar, tez danışman ünvanları ve tezin yazıldığı üniversitelere göre dağılımı yapılmış ve tezlerle ilgili bir perspektif ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Türü

Bu araştırma Türkiye’de Afganistan’la ilgili yapılmış olan eğitim tezleri üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin yazarlarının cinsiyeti, ele alınan konular, tezlerin yöntemi, dili, yazarların uyruğu, tezlerin derecesi, yazıldığı yıllar, danışmanlar ve üniversitelere göre dağılımı konusunda var olan durumu belirlemek amacıyla yapılan bir çalışma olması nedeniyle doküman incelemesi tekniğinden yararlanılmıştır. Alan yazını taramalarının, araştırmacılara alanı tanımada yardımcı olacağı ve alana genel bir bakış sağlayacağı söylenebilir. Doküman incelemesi önceden resmî ve özel olarak oluşturulan mektuplar, anılar, dilekçeler, günlükler gibi her türlü belgenin incelenmesidir (Sönmez ve Alacapınar, 2013). Dolayısıyla bu araştırmanın amacı Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) Tez veri tabanında kayıtlı olan Türkiye’de Afganistan’la ilgili yapılmış eğitim ile ilgili yüksek lisans ve doktora tezlerini incelemektir. Bu çalışma Afganistan’la ilgili sadece eğitim başlıklı tezlerle sınırlıdır.

Veri Kaynakları

Araştırmacı tarafından YÖK Ulusal Tez Merkezinin web sayfasından yapılan basit doküman taraması neticesinde YÖK TEZ arama motorundan yapılan tarama sonucu, Afganistan ve eğitim başlığıyla ilgili yazılmış toplamda 47 yüksek lisans ve doktora tezine rastlanmıştır. Türkiye’deki farklı üniversitelerde Afganistan ile ilgili tarama yapıldığında din, eğitim, hukuk, sağlık, siyaset, ekonomi, sosyal, kültürel, tarih, coğrafya, teknoloji ve ziraat başlıklarıyla ilgili tezler olduğu tespit edilmiştir. Bu başlıklar arasında çalışmanın örneklemini olarak eğitim alanında yapılan ve YÖK Elektronik Tez Arşivinde kayıtlı olan lisansüstü tezler üzerinde çalışılmıştır (YÖK, 2023). “Afganistan’da Eğitim” anahtar kelimesi 01.01.2023 tarihinde taranarak üzerinde çalışılacak lisansüstü tezler belirlenmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Ulaşılan tezlerin analizinde lisansüstü tezlerin yazarlarının cinsiyet, ele alınan konular, tezlerin yöntemi, dili, yazarların uyruğu, tezlerin

derecesi, yazıldığı yıllar, danışmanlar ve üniversitelere göre dağılımına göre incelenmiştir. Elde edilen veriler SPSS programında çözümlenerek verilerin frekans ve yüzdeleri bu program aracılığıyla hesaplanmıştır.

Tezlerin hangi başlıklar altında incelenmesi gerektiği konusunda alanda çalışan üç uzmandan görüş alınmış ve tezlerin tez derecesine, yazar cinsiyetine, ele alınan konu başlıkları, tezlerin yöntemi, tezin yazıldığı dil, yazarların uyruğu, yazıldığı yıllar, tez danışman unvanları ve tezin yazıldığı üniversitelere göre dağılımı başlıkları ile incelenmiştir.

Bulgular

Araştırmanın alt problemlerine göre sırayla incelenmiş ve elde edilen bulgulara aşağıda yer verilmiştir. Yazılmış tezler, tez derecesi, yazarların cinsiyetlerine göre incelenmiş ve dağılım Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1

Yazılan Tezlerin Tez Derecesine Göre Dağılımı

	Sıklık	%
Yüksek Lisans	40	85,1
Doktora	7	14,9
Toplam	47	100,0

Yazılan tezlerin derecelerine göre dağılımına baktığımızda; % 85.1 yüksek lisans ve %14.9’u doktora alanında yapılmış olduğu görülmektedir.

Tablo 2

Yazılan Tezlerin Yazar Cinsiyetine Göre Dağılımı

	Sıklık	%
Kadın	12	25,5
Erkek	35	74,5
Toplam	47	100,0

Tablo 1’e baktığımızda Afganistan’da Eğitim başlığıyla ilgili yazılan tezlerin yazarlarının % 25,5 kadın ve % 74,5 erkeklerden oluşmuştur. Bu tablo verilerine göre yazarların çoğunun erkek olduğu görülmüştür.

YÖK Tezde yapılan aramalar sonucunda Afganistan ve eğitim başlığı ile ilgili tez konularının kendi içinde farklılıklar gösterdiği görülmüştür. Tez konularının dağılımı Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3

Tezlerde Ele Alınan Konuların Dağılımı

Yazılan Tezlerin Alt Alanları	Sıklık	%
Genel Anlamda Dil İle İlgili Araştırmalar	11	23,4
Türkiye'de Dil Öğrenen Öğrenciler	11	23,4
Afganistan'da Din Eğitimi	7	14,9
Afganistan'da Eğitim Sistemi	6	12,8
Afganistan'da Edebiyat	5	10,6
Afganistan'da Okula Uyum	2	4,3
Afganistan Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Karşılaştırma	1	2,1
Afganistan'da Türkçe Eğitim Tarihi	1	2,1
Kız Çocukların Eğitimi	1	2,1
Afganistan'da Okuma Stratejisi	1	2,1
Afganistan'da Teknoloji ve Eğitim	1	2,1
Toplam	47	100,0

Afganistan ve eğitim başlığıyla ilgili toplam 47 yazılmış tezin, 11 farklı başlık altında toplandığı görülmektedir. Bu alt başlıklar arasında en çok %23,4 ile genel anlamda dil ve Türkiye'de dil öğrenen öğrencilerle ilgili tezler yazıldığı görülmektedir. Tabloya göre en az %2,1 olarak Afganistan ve Türkiye Türkçesini karşılaştırma, Türkçe Eğitim Tarihi, Afganistan'da kız çocukların eğitimi, okuma stratejisi, Afganistan'da teknoloji ve eğitim başlıklı tezler olduğu görülmüştür. Dolayısıyla yüzdeler olarak dil başlığıyla ilgili yazılmış tezlerin daha çok olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 4*Tezlerin Kullanılan Yöntem, Dil ve Tez Yazarlarının Uyuşmasına Göre Dağılımı*

		Sıklık	%
Tezlerin Yöntemi	Nitel	35	74,5
	Nicel	12	25,5
Tezin Yazıldığı Dil	Türkçe	41	87,2
	İngilizce	6	12,8
Tez Yazarlarının Uyuşuğu	Afgan	38	80,9
	Türk	9	19,1
Toplam		47	100,0

Tablo 4’e baktığımızda Afganistan ve eğitim başlığıyla ilgili yazılan tezlerin %74.5’inde nitel yöntemin kullanıldığı görülmektedir. Tezlerin yazıldığı dil açısından incelendiğinde yazılan tezlerin sayısı olarak 41’inin Türkçe ve 6’sının İngilizce yazıldığı görülmektedir. Ayrıca tez yazarlarının uyruşuna baktığımızda 38’inin Afgan uyruklu ve 9’unun Türkiye Cumhuriyeti uyruklu olduğu görülmektedir.

Tablo 5*Yazılan Tezlerin Derece ve Yıllara Göre Dağılımı*

Tezlerin Derecelerine Göre	Yıllara Göre												Toplam	
	2005	2007	2011	2012	2013	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021		2022
Yüksek Lisans	1	1	2	1	4	4	4	3	3	7	4	4	2	40
Doktora	0	0	0	1	0	0	1	0	0	1	1	0	3	7
Toplam	1	1	2	2	4	4	5	3	3	8	5	4	5	47

Afganistan ve eğitim başlığı ile ilgili yazılan tezlerin derece ve yıllara göre verilerine baktığımızda YÖK Tez tarama sayfasında 2005 ile 2022 yılları arasında yazılmış tezleri görmekteyiz. Bu tezlerin de en çok 2019 yılında ve en az 2005, 2007 ve 2012 yılında yazılmış olduğu belirlenmiştir.

Tablo 6*Yazılan Tezlerin Tez Danışmanlarının Ünvanlarına Göre Dağılımı*

		Sıklık	%
Tez Danışmanı	Profesör	20	42,6
	Doçent	16	34,0
	Dr. Öğretim Üyesi	11	23,4
Total		47	100,0

Yazılan tezlerin %42,6'sına profesörlerin, %34'üne doçentlerin ve %23,4'üne doktor öğretim üyelerinin danışmanlık yaptıkları görülmektedir. Tablo dağılımına baktığımızda en üstte profesör, doçent ve doktor öğretim üyesi olması en çok akademik anlamda deneyimli olan hocaların danışmanlık yapmış olması olumlu olarak değerlendirilebilir.

Tablo 7*Yazılan Tezlerin Üniversitelere Göre Verileri*

Üniversiteler	Afgan	Türk	Toplam
Akdeniz Üniversitesi	3	0	3
Ankara Üniversitesi	3	0	3
Gazi Üniversitesi	3	0	3
Sakarya Üniversitesi	3	0	3
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	2	1	3
Bursa Uludağ Üniversitesi	2	0	2
Dokuz Eylül Üniversitesi	2	0	2
Hacettepe Üniversitesi	2	0	2
İstanbul Üniversitesi	0	2	2
Necmettin Erbakan Üniversitesi	2	0	2
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	1	1	2
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	2	0	2
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	1	0	1
Anadolu Üniversitesi	1	0	1
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	1	0	1
Atatürk Üniversitesi	1	0	1

Bilkent Üniversitesi	0	1	1
Cumhuriyet Üniversitesi	0	1	1
Ege Üniversitesi	1	0	1
Fırat Üniversitesi	1	0	1
İstanbul Aydın Üniversitesi	1	0	1
İstanbul Aydın Üniversitesi	1	0	1
İstanbul Üniversitesi	1	0	1
Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi	0	1	1
Kocaeli Üniversitesi	1	0	1
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	1	0	1
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	0	1	1
Selçuk Üniversitesi	1	0	1
Süleyman Demirel Üniversitesi	1	0	1
Tokat Gazi Osman Paşa Üniversitesi	0	1	1
Toplam	38	9	47

Tablo 7’ye bakıldığında tezlerin 27 farklı üniversitede yazıldığı görülmektedir. Ayrıca bu tabloya göre Türkiye Cumhuriyeti uyruklu araştırmacıların en çok İstanbul Üniversitesinde ve bunun yanında en az olarak da Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Bilkent Üniversitesi, Cumhuriyet Üniversitesi, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesinde araştırma yapıldığı görülmektedir.

Sonuç ve Tartışma

1 Mart 1921 yılında başlayan Afganistan ve Türkiye Cumhuriyeti arasındaki dostluk ve iş birliği hâlâ devam etmektedir. Bu dostluğun göstergesi olarak son yıllarda Türkiye’de yükseköğretim gören Afgan öğrenciler ve onların yazdıkları tezler örnek verilebilir. YÖK (2023) Ulusal Tez Merkezinin web sayfasından tarama yapıldığında Türkiye’deki farklı üniversitelerde Afganistan ile ilgili toplamda 680 yüksek lisans ve doktora tezine rastlanılmaktadır. Bu tezlerin 47’sinin Afganistan ve Eğitim başlığıyla ilgili olduğu görülmüştür. Türkiye’de Afganistan ve eğitim ilgili tezler üzerine yapılmış lisansüstü tezler ve bu tezlerde ele alınan alt başlıkların çözümlenmesinin amaçlandığı bu çalışmada öncelikle bu çalışmaların çok

önemli bir bölümünü yüksek lisans düzeyinde yapılan tezlerin oluşturduğu belirlenmiştir. Doktora düzeyinde yapılan tezlerin yüksek lisans tezlerine göre oldukça düşük oranda yapılması, yüksek lisans yapan araştırmacıların önemli bir bölümünün bu çalışmaları doktora düzeyine taşımadığı gösterilebilir.

Cinsiyet başlığıyla ilgili araştırma sonucunda en yüksek erkek yazarlardan oluştuğu görülmüştür. Araştırmada kadın sayısının az olması Afganistan’da yaşanan savaşlar ve ekonomik zorluk ve kadınların eğitim hakkında eşit bir şekilde yararlanmadığının göstergesi olarak düşünülebilir. Dostum (2021) yaptığı bir araştırmasında Afganistan’da eğitim gören kız öğrencilerin yaşadıkları sorun olarak Afganistan’ın eğitim sistemindeki eksiklikler ve kurumsal sorunlar (okul, sınıf ve eğitimci sayının yetersizliği) okula ve derse katılmak için güvenlik sorunlarının olması, ülkede devam eden savaşlara bağlı yaşanan ekonomik zorluklar, ailelerin eğitim düzeyinin düşük olması, kız çocukların erken evlendirilmesi gibi başlıkların kız öğrencilerin önündeki engeller olarak tespit etmiştir. Ayrıca araştırmacı araştırma sonucunda bu durumun Afganistan toplumunun sosyolojik gerçeği ile yakından ilişkili olduğunun altını çizmiştir.

Afganistan ve Eğitim başlığıyla ilgili toplam 47 yazılmış tezin 11 farklı başlık altında toplandığı görülmektedir. Bu alt başlıklar arasında en çok genel anlamda dil ve Türkiye’de dil öğrenen öğrencilerle ilgili tezler yazıldığı görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye’de farklı üniversitelere yükseköğrenim için gelen öğrencilerin daha çok Türk dilini öğrenmek ve dil eğitimine önem verdiklerini gösterdiği söylenebilir.

Tezlerin yazıldığı büyük yüzdeliğinin nitel yöntemle yazıldığı görülmüştür. Dil açısından en fazla Türkçe çıkmasının daha çok yazarların Türkçe eğitim veren üniversitelerde okudukları ve ağırlıklı olarak dil üzerine yapmış tezler olduğuna bağlanabilir. Ayrıca tez yazarlarının uyruğuna baktığımızda 38’inin Afgan uyruklu ve 9’unun Türkiye Cumhuriyeti uyruklu olması dikkati çekici bulunmuştur. Bu konuda Türkiye’de yükseköğrenim gören Afgan uyruklu öğrencilerin ülkeleriyle ilgili başlıkları önemsemeleri ve bu başlıkla ilgili kaynaklara ulaşabilir olmalarının ön plana çıktığı söylenebilir. Ayrıca şu an Afganistan’da bir şekilde savaş durumu ve onun etkileri devam etmektedir. Bu durumda Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan öğrencilerin oraya gidip araştırma yapmaları imkânsızdır. Dolayısıyla Afgan uyruklu

öğrencilerin Afganistan’ın dil, kültür, coğrafi yapı ve ulaşım imkânına sahip olmaları açısından tez ve araştırma yapmaya teşvik edilmesi doğru tercih olmuştur.

Tezler yöntem açısından incelendiğinde daha çok nitel yöntemin kullanıldığı belirlenmiştir. Çalışılan tez başlıklarına göre bakıldığında ağırlıklı olarak içerik dil konusu olduğundan nitel yöntem çoğunlukla tercih edildiği görülmüştür.

Yazılan tezlerin derece ve yıllara göre verilerine baktığımızda; YÖK Tez tarama sayfasında 2005 ile 2022 yılları arasından yazılmış tezleri görmekteyiz. Sistemde 2005 öncesinde Afganistan ve Eğitim başlığıyla ilgili kayıtlı tezin bulunmamasının dikkat çekici olduğunu söyleyebiliriz. Afganistan Türkiye Cumhuriyeti’ni ilk resmî olarak tanıyan ülke olup Cumhuriyet’in ilk yıllarından beri Afganistan’a birçok başlığın yanında özellikle eğitim konusunda desteklerin verildiği (Akbaba, 2019) göz önüne alırsa bu sayıdaki tezlerin beklentilerin çok altında kaldığı söylenebilir. Yine de son yıllarda yazılan tezlerin sayılarının sevindirici düzeyde olduğu söylenebilir.

Lisansüstü tezlere danışmanlık yapan öğretim üyelerinin ünvanlarına göre yüksek lisans ve doktora tezlerinin en fazla profesör ve en az olarak doktor öğretim üyesi ünvanlı öğretim üyeleri tarafından yürütüldüğü görülmüştür. Danışmanlığının en çok profesörler tarafından yürütülmesi bu konuda akademik birikim ve deneyimin önemini yansıtmaya bakımından üzerinde durulması gereken husus olması dolayısıyla önem arz ettiği görülmektedir.

Yine yazılan tezlerin ülkemizde 27 farklı üniversitede yazıldığı görülmüştür. Afganistan ve eğitimle ilgili tezlerin en çok Akdeniz Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Sakarya Üniversitesinde yapıldığı görülmektedir. Yazarların uyruğuna baktığımızda en çok Afganistan ve eğitim konularında yapılmış araştırmacıların Afgan uyruklu olduğu ve özellikle bu dört üniversitede Afgan uyruklu öğrencilerin araştırma yaptıkları görülmektedir. Ayrıca yazarların 9’unun Türkiye Cumhuriyeti uyruklu ve 38’inin Afganistan uyruklu olduğu görülmüştür. Türkiye Cumhuriyeti uyruklu araştırmacıların en çok İstanbul Üniversitesinde araştırma yaptıkları görülmektedir.

Araştırma sonucuna göre Afganistan ve eğitim konusunda hem erkek hem de kadın araştırmacıların teşvik edilmesi gerekir. Türkiye’ye

yükseköğrenim için gelen öğrencilerin Türk dili ve edebiyatı yanında farklı alanlarda araştırma yapmaya yönlendirilmelidir. Tezlerde nitel yöntem ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Farklı alanlarda çalışarak nicel yaklaşım da kullanılarak araştırma sayısının artırılması konusunda teşvik edilmeli, Türkiye ve Afganistan arasında ekonomi, siyasal, kültürel ve derin tarihî bağ olmasına rağmen yeteri kadar araştırma yapılmamış olmasından dolayı bu konuda çalışmaların artırılması önerilmelidir. Ayrıca Türk araştırmacılar Afganistan'la ilgili çalışma yapmaya teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.

Kaynakça

- Akbaba, T. (2019). *Türkiye Cumhuriyeti'nin Afganistan'a eğitim alanındaki katkıları 1932-1938*. Hiperlink Yayınları.
- Akbaş, İ. (2008). *Afgan Kralı Emanullah Han'ın Türkiye gezisi ve Türk Afgan ilişkileri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Asıfı, R. (2019). *Afganistan'da okul müdürlerinin ve öğretmenlerin görüşlerine göre ilk ve ortaöğretim okullarında karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Akdeniz Üniversitesi.
- Dostum, A.J. (2021). *Afganistan'da kız çocuklarının eğitimi ve sorunları (Mezar-i-Şerif Şehri Örneğinde)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- Göktaş, T. (2013). *1919 Afgan-İngiliz savaşı* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Balıkesir Üniversitesi.
- Menteş, O. (2020). *2001 Yılı sonrasında Afganistan'a eğitim alanında yapılan uluslararası yardımlar* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi.
- Metin Hülagü, M. (1999). Millî Mücadele dönemi Türk-İslam ülkeleri münasebetleri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cild.15, Sayı 45.
- Metin, M. (2014). *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi Yayıncılık.

- Mohammadi, A. (2014). Afganistan’ın modernleşmesinde Türkiye’nin rolü. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 9/5, p. 1599-1611.
- Özer, İ. (2013). Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk resmî konuğu Afgan Kralı Amanullah Han’ın Türkiye ziyaretinin Türk basınındaki yansımaları (1928). *Elektronik Türkiye Araştırmaları*, 8(11), 279-291.
- Öztürk, S., (2015). *11 Eylül saldırıları ve Afganistan müdahalesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Rauf, M.Z., (2016). *2001 sonrası ABD’nin Afganistan’da sosyal ve siyasi hayata etkileri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Shafaq, N. (2016). *1989’da Sovyetlerin çekilmesinden onraki dönemde Afganistan’daki sosyolojik unsurların Afgan siyasetine etkileri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Sönmez, V. Alacapınar, F.G. (2013). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. Anı Yayıncılık.
- Yahya R.M.Ş. (2017). *Afganistan eğitim sisteminde nitelik sorunun tarihsel, siyasal, ekonomik ve sosyal temelleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Yılmaz, A. (2005). *Afganistan’da kadının sosyal statüsü ve din eğitimi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.

İnternet Kaynakları

YÖK TEZ, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> - 01.01.2023